

Fra Hederne.

I.

Fra Grindsted Hede.

Af pens. Lærer *J. K. Nielsen.*

Grindsted var for 70 Aar siden et udpræget Hede-
sogn. Den flade Slette var overvejende tilgroet med
Lyng. Kun mod Nordvest i Byerne Nollund, Dyvels-
række og Urup samt langs begge Sider af Grindsted Aa
fandtes dyrkede Marker. Lyngheden naaede dog flere
Steder helt ned Aadalen, saaledes fra Ansager Sogn til
Byen Eg, mellem Eg og Jerrig og desuden mellem Dal
og Hinnum. Bønderne laa i en stadig Krig med Lyngen,
der profiterede ved, at man lod Græsmarken henligge
(»hvile«) i indtil 10 Aar. Naar nemlig Sneen om Vin-
teren havde fyldt op mellem Lyngtoppene og føg fra
Heden ned over Græsmarken, hvirvledes Lyngens Frø-
huse med, og Frøene fandt god Grøbund i det aabne
Græstæppe. Marken »sprang i Lyng«. En anden Ulempe
var, at den milebrede Hede i Snevejr, Taage eller Mørke
var svært at vinde over. I Mands Minde er der gaaet
flere Menneskeliv tabt ved, at farende Folk i Vildsom-
heden er gaaet i Mosehuller eller ligefrem af Udmattelse
og Kulde fandt Døden derude. Heden var altsaa en
Fjende, men paa anden Vis en Velgører, ja, man maa
vel sige, at den var helt uundværlig for Befolkningen.

Brændselet bjærgedes derunde. Til Bilæggerovnen og
det aabne Arnested, hvor man jo benyttede Lergryder,

egnede Klyne sig ikke saa godt. Hertil brugtes Overfladetørv, der blev skaaret, hvor der var et godt Morlag i Heden. Med en dertil indrettet Spade blev Tørven afstukken »spiddet« i Firkant og derpaa afgravet og vendt om med Kødsiden opad. Der regnedes 6 Snese til en »Gravlas«. Naar den var »skjeldtaer«, sattes to og to sammen med Morsiden udad for siden at sættes i Stakke, naar de var helt tørre. Saj var ogsaa et Slags Overfladetørv, men med den havde man ikke saa megen Ulejlighed. Med et glidende Stik ved hver Side og et indunder og fremad var den løsnet. Saj sattes op ad Muren for at beskytte Lervæggen og lune mod Frosten. Paa Gaardspladsen lagdes et Lag af dem. De havnede til sidst i Møddingen, naar Kreaturerne, der passerede hen over dem i Gaarden, havde traadt dem i Stykker. Desuden brændtes mange Saj til Aske til at forbedre Dyrkningsjorden med, og endelig sattes »æ Kalgedig« af dem. De hjemkørtes ofte lige efter Gravningen (Tiden kaldtes æ Sajgyeren), og man regnede kun 4 Snese af dem til en »Gravlas«. Hans Peder Nygaard i Hinum kunde grave 50 Læs Saj en Dag og fik herfor (omkring 1880) 2 Kr. paa egen Kost. »Plokljæng« ruskedes løs med Armkraft, 20 Knipper til en Trave. Den med de fineste og mest handlelige Grene brugtes til Tag, den med tykkere Stowner til at lyse Ovnene med, hvortil dog ogsaa anvendtes »Slaaljæng«, og endelig sattes Lyngknipper med Roden nedad i Alkoven, saa behøvedes der ikke saa megen Sengehalm. Slaalyngen havde ikke Pluklyngens Længde og benyttedes i Taget til at »strø« med, til at varme Ovnene ved og til at strø under Husdyrene.« Toplyngen afgav et godt Foder til Kreaturerne og løsnedes ligesom Slaalyngen med en Lyngle. Blev en Vej slemt opkørt. lagde man Lyng over Hulleerne, den blev kørt ned og bar Vognen op.

I Heden fandtes mange Kærstrækninger, hvor der avledes en Del simpelt Hø, der dog havde Betydning som Vinterfoder for Kreaturerne. Sluttelig og ikke mindst havde Heden Betydning ved at afgive Sommerføde for en Mængde smaa Faar med brunt Hoved og brune Ben og for en Del Unghøveder. Enkelte Bønder, som havde en stor Udmark, græssede for en mindre Betaling andres Faar og Unghøveder i c. 3 Sommermaaneder. I 1868, der var meget tør, havde Kristen Nørgaard, Urup flere Hundede Tægtfaar og hundrede Tægthøveder. Om Natten dreves Kvæget løst ind i Laden, og Rummet, hvor han ellers havde Kartoffelmølle, anvendtes til Faaresti. Dyrene i Heden passedes af et Barn,

En Hjorddreng.

Da det var alt for generende, at have Faareflokken til daglig ned over den dyrkede Mark, opførtes et Hus, »æ Foeld« til dem i Heden. En velstillet Mand kunde have den opført som et almindeligt Udhus — altsaa af Mursten og med rigtigt Tag paa — men de fleste nøjedes med en Indhegning opsat af Saj. Dens ene Ende var sædvanligvis overdækket med et simpelt Tag, saa Faarene kunde gaa i Skygge i den mest brændende Solhede. Her opholdt Dyrene sig om Natten og som Regel ogsaa i Middagsstunden. Til en saadan Fold førte en Mængde Stier, som Faarene havde banet. De gik nemlig frem i Orden, i Gaasegang, i ulige lange Rækker. Naar »æ Hjør« skulde hjem til Middag, blev der hejst Signal til ham. En Brandhage med et Stykke hvidt Tøj paa Enden blev sat op mod Taget af et Hus, der vendte ud mod Heden. Saa fik den lille Fyr Faarene drevet i Folden og kom luntende hjemad. Stumphoser havde han paa Benene og Bukser, der naaede ham til Hælene, som oftest forsynet med Lapper baade for Knæene og paa

Bagen. En stumpet Trøje og en Kasket fuldendte Paa-klædningen. Med Undtagelse af Fodbeklædningen er det den samme Dragt, han gaar med om Vinteren. Han ligner deri sin Husbond, der ogsaa den Gang bar samme Dragt Sommer og Vinter. Den Del af Drengens lyse Haar, der i Nakken sad nedenfor Kasketten, blev yderligere affarvet af Solen, saa naar han tog Kasketten af, for Eks. naar han en halv Dag om Ugen kom i Skole, saa man Grænsen mellem de to Farver som en lige Streg. Ansigtet var ganske brunet af Solen og havde et lidende Udtryk. Enkelte Steder kom han ikke engang hjem til Middag, men maatte opholde sig i Heden den lange Sommerdag igennem. I den sidste Fjerdedel af Dagen kastede han længslesfulde Blikke op til Solen og satte den udstrakte Haand med samlede Fingre op under den. Hver Fingers Bredde gjaldt et Kvarter, og saa kunde han regne ud, hvorlænge der var til Solnedgang. Et Lommeur var en Genstand, han saa hen til med Ærbødighed, men at ønske sig et saadant faldt ham ikke ind. Han vidste, at Ønsket aldrig blev opfyldt. Hvor utroligt det end kan lyde, saa kendte han dog hvert Faar i sin Flok og formaaede at pille dem ud, om de var gaaet sammen med andre Flokke. Han kendte dem paa »Ansigterne«, ja, det stadige Samliv med dem bevirkede endog, at han fik Kenskab til deres Karakter, i alt Fald til de mest udprægedes. Han vidste bestemt, hvem der var mest »skajl« og altid stak af paa ulovlige Veje, og hvem der var ræd af sig og vendte om paa hans Raab. Sine Undersaatter talte han saa tit, at det siden i Livet blev ham en Tvangsforestilling at tælle alt, hvad hans Øje faldt paa. Et Faar kunde forville sig fra Flokken eller omkomme i Mosehuller eller Grøfter. Det var Drengens Opgave at afværge saadanne Hændelser.

Afdøde Gaardejer Bertel Jensen i Urup var som Barn »Hjor« i Hjemmet. En Foraarsdag savnedes et »Lamfaar«, og han fandt det ikke den Dag. Næste Formiddag fandt han det siddende i Mudder og Vand i et Flodsted helt ude ved Vesterbæk. Han fik det slæbt i Land og blev forbavset over, at det, skønt det havde siddet en hel Nat i det kolde Vand, dog stak af hjemad. Dagen efter fødte det sit Lam. De var haardføre, de smaa brunbenede Hedefaar, og i Kamp mellem Vædre sejrede næsten altid den lille over et meget større Eksemplar af en mindre haardfør Race. Vædrenes Kampe var en af Drengenes faa Adspredelser. Af al Magt stødte Dyrene Pandeskallerne mod hinanden. Førte første Sammenstød ikke til nogen Afgørelse, gik de 20—30 Skridt tilbage og for saa i fuld Fart mod hinanden. Under det sidste Hop førtes alle fire Ben fra Jorden, og Panderne stødtes sammen med en Lyd, som naar to Stykker Træ sloges mod hinanden. Saaledes fortsattes, indtil den ene Part blev træt og med hængende Ører og rystende Hoved fjernede sig, idet den som sidste Salve fra Sejrherren fik et Par Stød paa Kroppen, saa den dinglede. Undertiden blev den ene paa Stedet. Ved Undersøgelse viste det sig, at det ikke var Pandeskallen, der var bristet; men at Døden var fremkaldt som Følge af en Forskydning af Halshvirvlerne.

Undertiden fik Hjorddrenge Besøg af andre Drengene, der maatte løbe en lang Vej for at opnaa Selskab. Saa gik det løs med Handel. Genstandene var smaa Dukker, smukt afbrummede Revlingris passende til Limer, Knive, andre Smaagenstande eller Lammeskind. Der gik en Mængde Lam til i Foraarstiden. Drengen betalte 8 Skilling for et saadant Skind, som han selv maatte flaa af. Skindene sloges fast paa en Laage eller en Dør, spiledes

godt ud og tørredes. Sluttelig solgtes de paa Grindsted eller S. Omme Marked til Buntmager Holm, Vejle, der betalte 24 Skilling for Stykket.

Som oftest var det ikke videre Arbejde at vogte Faarene. Det mest nedtrykkende var Ensomhedsfølelsen, dog kunde han enkelte Gange komme i Ængstelse for Faarene. Der var Hugormene. De kunde hugge Faarene ved Næse og Mund, saa det kunde blive farligt. Som Modvirkning maatte Dyrene indtage en Vædske, som Hyrden altid havde ved Haanden, og som han paa adskillige Steder havde staaende i en Flaske i »æ Foeld«. Noget, der ogsaa kunde bringe Drengens Sind i heftig Bevægelse, var, naar Faarene kom i Rend efter »Skurrehatte« — dejlige Champignon for Resten. Saa løb de om Kap i vildeste Galop for at komme først til den eftertragtede Lækkerbissen, og Drengen maatte med. Aa, hvor han brugte Benene, og hvor han raabte og græd. Endelig, naar der ikke var flere Skurrehatte ad den Rute, i Regelen ad en gammel Hedevej, standsede den vilde Fart, Graaden standsede med. Ansigtet var ganske ophovnet af Hulken. Han skyndte sig at tørre Taarene bort. Ingen af Kammeraterne, ingen hjemme fra Gaarden maatte se at »æ Dreng wandet Møs«. Enkelte uvilkaarlige, dybe Suk, der sitrede det lille Lege-me, forraadte dog endnu hans Sindstilstand.

En Kornsort, Faarene aldeles ikke maatte røre, var Boghveden. Saa blev de »duese« og rendte rundt med sænket Hoved. Middel herimod var at snitte dem i Ørene, saa Blodet randt.

At Kosten var meget tarvelig, vidste Drengen slet ikke af. Alle Folkene spiste jo af samme Fad. Hos Naboerne spiste de ogsaa Kartoffler 14—21 Gange om Ugen. Der var ingen Forskel til Sammenligning. Værre var det, at Folkene var saa faamælte. De var gode nok mod

Drengen, men talte saa lidt med ham, saa han ogsaa i Gaarden følte sig ensom og længtes efter sit rigtige Hjem. Havde Gaardmanden selv Børn, maatte de af Sted med Faarene og havde Kaar ganske som Tjenestedrengen, men de havde jo den Fordel at forblive i deres Hjem.

Afdøde Folketingsmand Laust Rasmussen var i sit 7. Aar, da han blev sendt i Heden ikke alene med deres egne Faar, men ogsaa med Naboens. De havde der en »Pjaltronnever«. Den var mager, men stor. Den første Dag, han drev Faarene ud, vendte denne Vædder sig imod ham. Da tænkte han, det skal den vænnes af med, hvorfor han rendte imod den og tog den om Halsen. Nu brødes de, men endelig »steglede« Væderen om, Laust bearbejdede den nu med sine jernbeslagne Træsko, saa den fik Respekt for ham. Det var et haardt Liv for saa smaa Børn, men det gjorde dem selvhjulpne og opdrog dem tidlig til at føle Ansvar og Pligt.

I Treserne i forrige Hundredaar var Lønnen for en 9—10 Aars Faarehyrde 5 Rigsdaler, et Pund Uld og et Par Træsko fra Maj til November. Folkene behandlede ham godt, men alligevel — han længtes efter 1. Novbr.

Nu er Dagen oprunden, han har taget Afsked med Folkene, han tjente hos, lovet at besøge dem i Julen og komme igen til Maj. Hvor han bruger Benene, skønt han har en Bylt at slæbe paa — sit gamle Tøj og Ulden. Træskoene har han paa Fødderne, men de er ikke ny, før dem fik han allerede i Sommer. Langt ude over Heden ser han et lille Hus, Skorstenen ryger, Moder laver nok Middagsmaden. Hvilken Fryd og Herlighed, hans Trængselstid er omme, nu skal han blive hjemme hele den lange Vinter, og hvor Mor vil blive glad ved den store Pengeseddel, han har i Lommen.

*Lynghedens Værdier tilintetgjordes dog ofte
ved Hedebrande.*

En saadan Brand var især ødelæggende, naar den indtraf i en Tørkeperiode og gik i Bund, saa Sandet bløttedes. Mangen Gang opstod Sandknog derefter. Man fik kun sjælden Erstatning af den, der afstedkom Branden, da han som oftest ikke ejede noget, og det desuden var en hædelig Ulykke, der kunde indtræffe for den mest paapassende. Ilden kunde løbe langt i tørt Græs og faa fat i Lyngen paa Steder, man mindst havde anet, ja, man har Eksempel paa, at den har forplantet sig over en lavvandet Sø, idet den for i det tørre Græs, der stak op af Vandet.

I 1806 kom det til Sagsanlæg mod Gaardejer Christen Pedersen af Gilbjerg (Hejnsvig Sogn) i Anledning af en Hedebrand. 16. og 17. Juni havde Chr. P. været beskæftiget med »Aske Tørvs Brænding«, og Ilden tog da selv for ham og for ud over Heden over mod Trøslund, fornemmelig tilhørende Kolonist Johan Jacob Øhlenschläger af Holmannsfeldt, hvis Kær ogsaa blev overløbet af Ilden, saa han intet Hø kunde bjerge det Aar. Da Chr. P. ikke vilde høre om Erstatning herfor, blev Sagen indanket for Retten 4. Novbr. 1806 og endte med, at Ildvolderen blev dømt til ialt at betale 166 Rigsdaler, en stor Sum Penge i de Tider og et Vidnesbyrd om, at Lyngheden var af ikke ringe Værdi for Beboerne.

Den Hedebrand, der i Omfang og Voldsomhed har overgaaet alle andre, saa den har været omtalt i flere Slægtled, er Simmelshedes Brand, der, saa vidt man kan regne ud, foregik i 1837. Gaardmand Jens Riber i Dal afbrændte en Dag i Juni Maaned nogle Sajdynger. Et Vindpust førte den glødende Aske ud, saa Lyngen antændtes, og da Vinden bar mod Nordvest, hvor Heden

i mange Aar navnlig mellem Engmosen og Simmel havde ligget uberørt, saa der var kommet en ordentlig »Feld« paa den, opstod en voldsom Brand, der i Fra-stand lød som en vedvarende Torden og bredte sig fremad saa rask, at et Menneske knap kunde følge den. I Nollund, Dyvelsvække og især i Skovende i S. Omme kom man i Ængstelse for Hyrder og Faar, som man havde gaaende i denne Hede, og Folk sendtes dem til Hjælp. Det maa have været nedslaaende, at de Nord fra ikke fik dem alle ud. Ingen forulykkede dog. De smaa Hyrder fra Skovsende havde haft den Omtanke at drive Faarene Syd paa ad Grindsted Sogn til, da Vejen til deres Hjem syntes dem spærret af Ilden. Branden standsede først, hvor de to Strømme Simmelsbæk og Engmosebæk støder sammen ved Kærhus Syd for Ørbæk i Hoven efter at have overløbet en Strækning, der i Længden udgør ca. 2 Mil. Der brændte en Mængde Tørv, og dette Tab synes at være følt haardest af de brandlidte. Da en Del af dem var samlet for at raadslaa om Skadeserstatning, enedes man dog om at lade Sagen falde i Betragtning af, at Jens Riber ikke kunde overkomme den. Paa dette Møde skal Anders Videbæk fra Baggesgaard have udtalt: »A vel ha Betalling faa mi Tørre, di æ brænd saa nær som jen Stug,« hvorpaa Niels Peter fra Skovsende tørt afbrød ham med: »Saa slow de da te, Faa lil.«

1859.

De fleste laa og sved Furer i Hede og Kær for at faa lidt Aske, der kunde gøde Jorden til Foraarskornet. Det gjorde Jens Lauridsen, Brunbjerg, ogsaa, men en Dag i den Tid blev det stærk Nordvestvind, og da Tørke havde raadet i længere Tid, saa løb Ilden fra ham og ind over Nollund Hede. Bredere og bredere

blev Omraadet, den tog for, saa hen mod Vejen fra Grindsted til S. Omme, hvor det lykkedes at standse den, spændte den over Strækningen lige fra Simmel til Engmosen. Rasmus Lauridsen i Nollund havde solgt et Stykke af sin Udmark ved Simmel til Maren Lisbeth. Hus var under Opførelse, og Tømmer bragt paa Plads. Nu maatte tililende Folk skyndsomst fjerne Træet, at det ikke skulde blive Rov for Luerne. Hyrder kom hjem med Faar og Høveder. Røgen alene kunde nok jage dem af Heden. I Tiden derefter faldt ingen Regn, og der opstod da paa »æ Brynd« — flere Hundrede Tdr. Land — en voldsom Aske og Sandknog. Vejgrøfter og Fordybninger laa helt bredfulde af Aske og Yssel. Rasmus Lauridsen lod da det bedste heraf kaste sammen i Dynger, der blev dækket med Saj.

Siden hjemkørtes det for at blandes i Møddingen eller Grebningen. Morren, der flere Steder havde en Plovfures Tykkelse, var brændt af lige til Sandet, og i al Fald de to østligste Gaarde i Nollund blev berøvet deres Tørvegrøwt«, saa J. L. maatte sørge for, at de fik anvist Tørvegravning andet Sted.

1868

var som bekendt et meget tørt Aar, og der opkom mange løbske Hedebrande, fortæller Knud L. Min Fader var da en Dag i September ved at svide i et Kær. Han mente at have godt forsikret, da der paa et langt Stykke Syd for gik en Grøft, og Vinden var i Øst. Min Moder var meget ængstelig for, at Ilden skulde tage selv, da man hørte saa meget derom det Aar. Hun talte derfor om det, da han var hjemme til Middag; men han regnede det ikke stort. Over Middag gik han igen i Kæret, og kort efter saa Moder, at han firmede saa svært dernede, hvorfor hun løb ned for at hjælpe ham. Ilden

var da løbet Øst om Grøften og gik nu mod Vest i et Kær, der endda var slaaet. En Mand kom til Hjælp og de gravede nu en Saj af paa en længere Strækning foran Ilden. Det lykkedes dem dog at faa Ilden slukket, inden den naaede dertil. Vest for Slaabunden var der Lyng, saa havde Ilden faaet fat her, havde det set galt ud, da der var en stor Hedestrækning foran. Ved en saadan Lejlighed arbejder man over Evne og føler sig meget forasnet bagefter.

En Sommereftermiddag i 1868 sved Niels Jensen i Engebæk (S. Omme) Furer i en Mose. En Hvirvelvind rev Gnister og Smaatotter op i Luften. De faldt ned i Lyngen og tændte. Snart var der et Ildhav, der gik mod Nord ad Døvling til, da Vinden var i Syd. Natten derefter drejede Vinden i Vest, og Ilden naaede helt op til Barslund i Skarrild. Der var nu Fare for, at den kunde være gaaet ind i Brande Sogn og afstedkommet store Ulykker, da Lyngen gik helt ind til Husene flere Steder her. Imidlertid trak et Tordenvejr op, og Regnen slukkede Ilden. N. A. Hansen, Grindsted, der var Plejesøn hos N. Jensen, husker, at Mændene, der var mødt for at slukke, fik al Stedets Mælk ud i Heden. Den blandedes med Vand til Drikkelse. Der brændte noget Græs i Kærene og nogle Tørv paa Heden; men Nils Jensen kom dog ikke af med videre Erstatning. Han gjorde lidt Arbejde hist og her og leverede enkelte noget Hø.

1889

var Forsommeren meget tør, hvorfor der ogsaa opstod flere Smaahedebrande. Peder Nielsen, der havde købt 65 Tdr. Land fra en Gaard i Dal, sved Furer for at faa Avlingen begyndt. Fursvidningen tog gerne længere Tid, da man jo ikke kunde faa Ild i hele Ageren samtidig. En Nabo saa efter Ilden, da P. N. maatte

ud i Arbejde for andre Folk. Senere overtog han selv Tilsynet. I det nordvestre Hjørne fandtes nogle hele ubrændte Furer, hvorfor han en Dag kastede nogle Gløder herpaa; men han tog sig ikke i Agt for, at Lyngen gik nær til det pløjede. Snart var den i fuld Brand, og han formaaede ikke at slukke den. Næste Dag, 17. Juni, hævede Vinden sig fra Nordvest, og Ilden tog Fart mod Øst, hvor Lyngen var høj. I længere Frastand hørte man Bulderet. Flere Alen høje Flammer saas gennem Røgen, der steg saa højt, at der dannedes Klodeskyer over Brandstedet. Røgen udvikledes i det hele i saadan Mængde, at den endnu holdt sammen, da den drev over Assens paa Fyn, hvor Solen saas gennem den som en rød Kugle. En Mængde Mennesker var i Arbejde. Nogle »brændte for«, det vil sige, stak Ild i Heden foran Branden, saa den kunde dø af Mangel paa Næring, andre pløjede eller gravede Saj foran. En Brandfoged red i Galop fra det ene Hold til det andet for at lede Arbejdet. Hyrdedrenge kom ud gennem Røgen med deres Faareflokk. Gamle Kolbæk i Hinum kom med et Studekøretøj for at redde Tørv; men han naaede kun at faa et Par Læs over Engmosebæk, saa var Ilden der. Et Par Steder paa Hinum Hede flyttede de Indboet ud paa den dyrkede Mark, da de frygtede, der skulde gaa Ild i de lyngtækkede Huse. Saa vidt naaede Ilden dog ikke. Man fik den standset ved Hinum-Hjortlund Vejen, efter at flere Hundrede Tdr. Land var afbrændt. En saadan Varme havde der været, at der i Askedyngerne efter Tørvestakkene fandtes »Cinder«, Klumper af Sandskorn, der var smeltet sammen.

1895.

En Dag i Juni var daværende Folketingsmand Laust Rasmussen og Sønnen Rasmus i Heden Vest for en lille

Sø, her fandtes. De var kørt derud, og Hestene blev tøjret Nord for Søen, mens de gav sig til at grave Tørv. L. R. kom da i Tanker om, at de samtidig kunde brænde nogen Lyng af paa et Jordstykke, han agtede at pløje. De stak da Ilden an, og snart begyndte den at lumre (dundre svagt), som Blicher siger. Men saa opdagede Laust, at der mod Nord i det antændte Stykke fandtes nogle gode Pluklyng, han kunde anvende til Tag. Han byggede nemlig det Aar Aftægtsbolig for sin Moder. Følgelig gav de sig til at dæmpe Ilden foran den lange Lyng. Men imens de her var beskæftigede, satte Ilden Syd om Søen, hvor den fandt Næring i det tørre Græs og videre i Lyngen Øst paa.

Sønnen fik nu Ordre til hurtigst muligt at køre hjem efter en Plov, og det gjorde han. »A kjor, som a waa tonde, u æ Plow fløw aa æ Vuen faa mæ en tow-træj Gaang.« Men der var intet at gøre. Ilden var allerede ude over Naboens Hede. Han selv gik i Engmose Bæk og smed med en Skovl Vand op paa den søndre Bred, men da han holdt op hermed, sprang Ilden over Bækken og gik nu ad Nordøst, stærkere end en Mand kunde gaa. Den gik over Dals Hede og en Del af Hinnum med. Det var paa et hængende Haar, de fik reddet Iver Pedersens Ejendom fra at brænde. En Del Tørv fortæredes; men det var heldigvis ikke saa tørt det Aar, saa Ilden gik ikke i Bund. Dagen efter var den slukket. Man regnede med, at den ialt havde overløbet ca. 1000 Tdr. Land. Der laa mange ihjelbrændte Hugorme paa »æ Brynd«, men en Del havde reddet sig under Knolde og i Huller, hvorfra man saa dem stikke Hovedet op. Da det gav Blæst i de følgende Dage,, rasede vældige Skyer af Aske og Yssel over »æ Brynd«, indtil et Regnskyl standsede Askefoget. Røgen fra Branden fyldte Branddagen Gaderne i Vejle.

Fredag i samme Uge tog Ilden selv for P. K. Pedersen, Grindsted Mark. Han havde godt isoleret, men Ilden snigløb ham ved at løbe i en Vejgrøft og derfra ud i Heden Øst paa. Efter denne Brand prøvede man paa at pløje Heden, da man havde Erfaring for, at der kunde gro en Rugkærv ved at pløje Asken ned, men Jorden var saa haard, at man ikke kunde faa Ploven i Jorden. Efter denne Hedebrand opstod et Sandknog, der ganske dækkede Hr. Dørflers Havre og Kartoffelindtægt. Der avledes intet, hverken af det ene eller det andet, men flere Aar derefter groede der hvert Aar Kartoffeltoppe op igennem Sandet.

Iver Dal tændte engang en Hedeild op, der gik over P. Hansens Jord. Om Aftenen gik Ilden et Par Hundrede Meter Syd om Huset ad en »Slond«, der kaldes Hæffel Rond, og da kunde P. H. sidde i sin Stue og læse ved den Belysning.

Gaardejer N. E. H. havde en Parcel paa 6 Tdr. Land, som han vilde have pløjet. Den var bevokset med Lyng, som først skulde brændes af, og han valgte en stille, solvarm Dag i Marts hertil. Af Forsigtighedshensyn tændte han Ilden an baade fra Nord og Syd i Stykket. Midt paa Jorden havde staaet 3 Kornhæs, og en Del Strøhalm herfra laa tilbage. Da Ilden fra begge Sider naaede hertil, udvikledes saa megen Varme, at der indtraadte en Eksplosion med saa højt Brag, at Folk i Nærheden troede, det tordnede. Folkene i en Gaard noget borte løb alle ud for at erfare, hvor det stærke Skrald hidrørte fra, ja selv 3 km derfra hos omtalte Mands Broder undredes man over Lyden, og Folk i Marken troede, at Husmoderen trak Møbler over Gulvet hjemme. Halmen løftedes op i Luften, og en Hvirvel førte:

den ud i Heden ved Siden af, hvor Ilden dog snart ebbe ud, da Lyngen gik ind mod Agerjord.

En Mand gik engang over Sønderheden til Grindsted. Da saa han en stor Hugorm ligge i Lyngen. Den skulde hønses. Men han løb med bare Fødder og havde ingen Stok med. Dog Tændstikker havde han, og saa tændte han Lyngen rundt om Ormen. Hvordan det gik den, fik han ikke at se af Forfærdelse over, at Hedebranden allerede var saa stor, at han ikke selv formaaede at slukke den.

En Dreng fra Sønderby Hede skulde en Sommerdag gaa til Trøllund for hos en Slægtning af sin Moder at hente nogle Kartoffler. Paa Hjemvejen kom han over et saadant Sted i Heden, hvor der fandtes tørt Græs. Han prøvede, om det kunde brænde, og afstedkom derved en Brand, saa stort Mandskab maatte ud for at slukke, og hans Fader maatte bagefter rundt til mange brandlidte for at affinde sig med dem. Kartofflerne blev vistnok stegte; men Drengen havde dem ikke med hjem.

Efterskrift:

Hvis en Hedebrand gik over, hvor der fandtes et tykt Lag Mor, kunde det vare længe, inden Ilden blev slukket, ja, de gamle vil endog paastaa, at den kunde overvintre saadanne Steder. — Da en varm Luftstrøm stiger til Vejrs over en Brand, blæser det i Regelen fra alle Sider ind mod den ved Jordfladen. — En stor Hedebrand er et imponerende Syn, og navnlig ved Nattetid af stor Skønhed; men de, der arbejder med Slukningen, faar ofte et alt andet end æstetisk Indtryk deraf. Varmen er næsten ikke til at holde ud, hvorfor Manden gaar baglæns, altsaa med Ryggen mod Ilden, og med en vaad Saj paa en Fork kan han dæmpe Ilden, naar Lyngen ikke er altfor høj. Mangen Gang har han

taget saa ivrigt fat, at han kan være ganske udaset af Træthed og Kvalme, naar han bliver afløst.

Hvert Foraar foregaar der endnu Hedebrande i Grindstedegnen; men da Lyngheden opdyrkes mer og mer, kan Brandene ikke faa den Udstrækning eller virke saa ødelæggende som i fordums Tid.
